

УДК 811.133.1'42

МАРКЕРИ ТЕКСТОВОЇ КОГЕЗІЇ ТА КОГЕРЕНТНОСТІ
(на матеріалі французької мови)

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Вміння будувати зв'язне та логічно структуроване висловлення є традиційним сюжетом усього загалу іспитів з французької мови, а також державної атестації на отримання освітніх ступенів «бакалавр», «спеціаліст», «магістр»[2; 7]. Успішність формування такої важливої мовленнєвої компетентності зумовлюється взаємодією з вміннями читати та розуміти смислову інформацію текстів, виокремлювати головні думки, узагальнювати факти тощо. Ця компетентність впливає також з уміння співвідносити окремі частини тексту, розуміти його архітектоніку, робити висновки тощо. Більше того, майбутній учитель французької мови повинен знати особливості формування в учнів вміння будувати зв'язне та добре структуроване висловлювання. Продумувати структуру висловлювання наполегливо навчають у коледжах, ліцеях, університетах Шестикутника (як французи називають свою країну).

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Поняття когезії та когерентності неодноразово було предметом дослідження французьких лінгвістичних студій. Проблематика таких текстових категорій стосувалася чіткого окреслення їх форм, критеріїв ідентифікації та інвентаризації їх структурно-семантичних характеристик у літературних текстах, укладання спеціальної термінології. Розмай інтерпретацій понять «когезія» та «когерентність» пояснюються різними історичними стадіями розвитку досліджень, різними підходами до їх тлумачення. Так, перші моделі лінгвістичного аналізу текстів 60-х р.р. ХХ ст. були орієнтовані на *граматичний* текст і розглядали когерентність як результат дії певних семантичних зв'язків, що функціонували на поверхні тексту у вигляді прономінальних ланцюжків, семантичних конденсатів тощо. У контексті текстолінгвістичної орієнтації 70-х р.р. ХХ ст. поняття когерентності набуває *семантико-тематичного* статусу. Когерентним вважається текст, в якому речення не лише формально поєднуються, але співвідносяться з його тематичним ядром. З розвитком комунікативних та соціально-орієнтованих моделей тексту когерентність та когезія стали трактуватися *функціонально-прагматичними* категоріями.

Невирішені раніше частини загальної проблеми, яким присвячується стаття. Поняття когезії та когерентності як текстових категорій є важливим для викладачів іноземної мови. Перевіряючи та виправляючи письмові роботи учнів, викладачі демонструють точність та вичерпність зауважень лише на рівні речення. На противагу цьому, на текстовому рівні їх зауваження стають розпливчатими, двоїстими, їм бракує

термінології та точних дефініцій. Відтак, невирішеним залишається питання інвентаризації засобів реалізації зв'язного тексту/висловлювання. Тут лінгвістичне питання стає дотичним до методики викладання іноземної мови.

Мета статті. Стаття присвячена визначенню структурно-семантичних та лінгвостилістичних засобів реалізації текстової когезії та когерентності на матеріалі французької мови.

Виклад основного матеріалу. Визначення й вивчення текстових категорій є одним із традиційних напрямів у лінгвістиці тексту. Під *текстовими категоріями* розуміються найсуттєвіші властивості тексту, його прототипні характеристики, взаємодія яких забезпечує специфіку та сталий характер єдиного лінгвосеміотичного, комунікативного, розумово-мовленнєвого утворення [4, с. 365]. Науковці виокремлюють, окрім категорій інформативності, модальності, антропоцентричності та континууму, такі текстові ознаки, як зв'язність, комунікативність, діалогічність, цілісність, завершеність, дискретність, емотивність, референційність, інтерактивність, інтерсеміотичність [4, с. 194-198]. За А. Загнітком, найістотнішими текстовими ознаками є цілісність, зв'язність, структурна організованість, завершеність [3, с. 56]. Французькі мовознавці Ж.-М. Адам та Д. Менгено виокремлюють широку гамму текстових категорій, з-поміж яких смислова завершеність, її обов'язковим супутником пресупозитивним змістом, відповідна до типу тексту літературна канва, структурна архітектоніка, цілеспрямованість, прагматична визначеність, модальність та ін. [5, с. 25; 8, с. 68.]. Але думка лінгвістів про першорядність таких властивостей, як структурна цілісність та семантична зв'язність у реалізації успішної комунікації, є одноголосною.

Звернімо увагу на тісне фонетичне, орфографічне, а відтак, і семантичне переплетення понять *когезія* й *когерентність*. Втім, кожна з цих текстових характеристик має власну дефініцію, функції, засоби реалізації. *Когезія* (франц.: la cohésion) трактується як структурно-граматичний різновид зв'язності тексту, показниками якого є формальні засоби зв'язку слів, речень, узгодженість морфологічних категорій слів, синтаксичні відношення сурядності й підрядності, поверхнева організація синтаксичних структур, повтори, анафоричні зв'язки, дейксис, сполучники, порядок слів тощо [6, с. 40]. Когезія протиставлена *когерентності* (франц.: la cohérence) – змістовому, семантичному різновиду зв'язності, показниками якого є тематична прогресія, семантичне узгодження лексичних одиниць, тематично однорідні ряди слів, повтори тощо [6, с. 38]. За визначенням Д. Менгено, когезія є предтечею когерентності, процесом об'єднання мовних одиниць тексту на композиційному, інтонаційному, морфолого-синтаксичному, лексичному, семантичному рівнях [8, с. 129]. У романі М.Пруста «На Сваннову сторону» є речення, що образно презентує поняття когезії як нерозривного зв'язку понять. Зауважимо, між іншим, що прустівська фраза є взірцем формальної й логічної цілісності:

Comme mon père me parlait toujours du côté de Méséglise comme de la plus belle vue de la plaine qu'il connût et du côté de Guermantes comme du type de paysage de rivière, je leur donnais, en les concevant ainsi comme deux entités, cette cohésion, cette unité qui n'appartient qu'aux créations de notre esprit... [11, с. 67].

Фонетичними чинниками зв'язності звукового тексту виступають ритм, мелодика, тональний діапазон, зміна інтенсивності вимови, паузація, тембральне забарвлення.

У структурному плані цілісний і зв'язний текст композиційно маркований витриманою архітектурою, яка сприяє чіткості його смислової організації. «Родзинкою» французького дискурсу є його надзвичайно продумане структурування, що містить три частини: експозицію, розвиток і висновки. У середині кожної структурної частини текст поділяється на абзаци (paragraphes), що є його найменшими архітектурними одиницями. Абзац також маркований особливою структурно-семантичною організацією і включає зачин, розвиток й завершення. Усі частини абзацу виконують одне завдання – утворюють тема-рематичний ланцюжок, реалізують мікротему відрізка. Абзац є орієнтиром для розпізнавання однієї-двох думок. У середині абзацу одне речення кваліфікується смисловим центром, а решта його уточнюють і поглиблюють.

У дослідженні засобів структурування зв'язного висловлення встановлено текстові організатори (organisateurstextuels), конектори, якими можуть бути фрази, словосполучення, окремі слова, що вказують на структурні особливості тексту, анонсують новий смисловий фрагмент (*tout d'abord... et puis...*), резюмують, слугують «містком» до іншої думки, іншої мікротеми (*encequiconcerne... quant à...*), вводять висновки (*enfin, en conclusion...*). Позиційно вони займають перше або останнє місце у абзаці. Втім, концентрація уваги тих, хто вивчає мову, лише на формальному структуруванні дискурсу, на постійному нагадуванні про необхідність дотримання стандартної будови висловлення, відчутно шкодить його оригінальності, ясності та функціональності.

Показниками семантичної зв'язності є правильне аранжування тема-рематичних відносин у тексті, збереження рівноваги між наданою і очікуваною інформацією. Певна річ, розриви в тема-рематичних послідовностях не руйнують процес сприйняття сюжету, а лише дозволяють стискати подачу інформації, економити текстовий простір, привертати увагу до певних подій. Семантична цілісність тексту реалізується через ланцюгову або паралельну тематичні прогресії. Нехтування цим чинником, вирішальним для адекватного розуміння тексту, призводить до бездумної компіляції різних думок, безглузкого повторення ідентичних ідей, абсурдності висловлення. Паралельна прогресія є складнішою за ланцюгову, оскільки потребує додаткової смислової і структурної гармонізації, продуманого переплетення декількох тем. Спостереження за структурою текстів, призначених для незалежних і досвідчених користувачів, дозволяє зробити висновки, що шість

текстів із десяти організовані за ланцюговою стратегією: автори розгортають повідомлення, переходять від однієї думки до іншої, логічно пов'язують і розвивають таку послідовність. Решта текстів (40%) побудовані за паралельною тематичною прогресією.

Упорядкування елементів речення відіграє першочергову роль у будові цілісного та зв'язного висловлення. Порушення звичного, фіксованого порядку слів у французьких художніх текстах не заважає їх сприйняттю, а забезпечує емоційно-сміслову увиразнення, впливає на їх ритм, витворює своєрідні нюанси, неможливі за нормативного синтаксичного ладу.

Розташування окремих слів у висловленні є предметом особливої уваги мовця. Французький дослідник Ш.Баллі зазначав, що «французьке речення, попри тенденцію до прогресивної послідовності слів, залишається гнучким, готовим прийняти будь-які виключення, готовим передавати тонкі відтінки змісту» [1, с. 85]. У текстових фрагментах, характерних для рівнів B2-C1, виокремлення значущих елементів через порушення порядку слів є поширеним явищем, яке французькі лінгвісти пояснюють різними причинами [7]. Ле Бідуа зазначає, що відокремлення елементів зумовлене намаганням надати висловленню ознак розмовного стилю [6, с. 112]. Ж.Марузо вважає дислоковані фрази типовими ознаками просторіччя. Ж.Брюно, знаходить йому виправдання, адже в усному мовленні слова спадають на думку не в граматичному порядку, а в логічному, людина ставить акценти на тому, що її цікавить більше за все [6, с. 112]. Ж.Вандрієс розмежовує усне та писемне мовлення і надає останньому статусу впорядкованого, регламентованого дискурсу, натомість надає перевагу усьому, що є «розірваним, дислокованим, дезартикульованим» [6, с. 112]. Канадська дослідниця французької мови Л.Пепен називає сегментацію «резонансом речення» [10, с. 4-12], що забезпечує тема-рематичну прогресію дискурсу, мелодико-ритмічну структуру речення, особливе стилістичне забарвлення тексту тощо. Лінгвісти пояснюють порушення порядку слів емоційним станом душі мовця. Інертність та нейтральність синонімізуються з логічною будовою висловлення, а емоції, вібрація серця, душі асоціюються з порушенням норми.

Формування у студентів здатності будувати цілісне та зв'язне висловлювання потребує удосконалити вміння аранжувати предикатні синтагми, обирати адекватні синтаксичні засоби зв'язку (координативні, безсполучникові, підрядні) та ін. Такі вміння є показниками «синтаксичної зрілості» (*la maturité syntaxique*) користувача мови [9, с. 56].

Лексичний склад текстів також сприяє реалізації текстової когезії. Різні види номінацій (образні, займенникові, іменникові, прагматичні), повтори з широким спектром функцій (лексичних, синтаксичних, прагматичних) є необхідними засобами формування лексико-семантичного поля тексту, виокремлення конкретних аспектів розвитку теми. Повтори не є механічним копіюванням слова, оскільки використання детермінантів, займенників,

синонімів, пресупозицій, реприз забезпечує послідовне розгортання тексту, увиразнює його зміст, віддзеркалює авторську модальність.

Висновки. Таким чином, визначення мовних та структурно-семантичних маркерів цілісного та зв'язного тексту (впорядкування елементів висловлення, вживання повторів, конекторів, наявність референційної співвіднесеності, семантичного паралелізму, семантичного контрасту) підтверджує вирішальне значення категорій *когезія* та *когерентність* у коректній інтерпретації та сприйнятті тексту/висловлювання.

Перспективи подальших розвідок. Перспективним вважаємо подальше вивчення засобів реалізації когезії та когерентності у висловленнях різних функціональних стилів.

Література

1. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка / Ш. Балли. – М. : Изд-во иностр. литературы, 1955. – 416 с.
2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
3. Лінгвістика тексту : хрестоматія / Упорядники: А. Загнітко, Г. Монастирецька : Донецьк : ДонНУ, 2009. – 164 с.
4. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2010. – 716 с.
5. Adam J.-M. Les textes : types et prototypes. Récit, description, argumentation, explication, et dialogue / J.-M. Adam. – P. : Armand Colin, 2005. – 223 p.
6. Arrivé M. La Grammaire d'aujourd'hui. Guide alphabétique de linguistique française / M. Arrivé, F. Gadet, M. Galiche. – P. : Flammarion, 1986. – 720 p.
7. Beacco J.-C. Niveau B2 pour le français (utilisateur/apprenant indépendant). Textes et références / J.-C. Beacco, S. Bouquet, R. Porquier. – P. : Didier, 2004. – 720 p.
8. Charaudeau P. Dictionnaire d'analyse du discours / P. Charaudeau, D. Maingueneau. – P. : Seuil, 2002. – 659 p.
9. Gagnon D. Les mutations syntaxiques au collégial et les structures de la phrase / D. Gagnon, C. Brouillet. – Montréal : Cégep du Vieux Montréal, 1990. – 154 p.
10. Pepin L. Analyse de quelques défauts de cohérence textuelle / L. Pepin // Correspondance. Vol. 4. – №2. – novembre 1998. – P. 6-18.
11. Proust M. Du côté de chez Swann / M. Proust. – P. : Gallimard, 1988. – 576 p.

Аннотація

Мокрая О.Н. Маркеры текстовой когезии и когерентности (на материале французского языка)

В статье определена сущность текстовой целостности и связности. Автор проанализировал соотношение между когезией и когерентностью, дал

характеристики маркеров структурной организации целостного и связного текста, установил средства реализации семантической когезии, каковыми есть различные типы тематической прогрессии: цепная и параллельная. Лексико-синтаксическими показателями целостного и связного текста выступают средства номинации, повторы, предикатные синтагмы, порядок слов в предложении.

Ключевые слова: текст, когезия, когерентность, целостность, связность, повторы, порядок слов.

Анотація

Мокра О.М. Маркери текстової когезії та когерентності (на матеріалі французької мови).

У статті визначено сутність текстової цілісності та зв'язності, проаналізовано співвідношення між когезією та когерентністю, схарактеризовано чинники структурної організації цілісного та зв'язного тексту, встановлено засоби реалізації семантичної когезії, якими є різні типи тематичної прогресії: ланцюгова і паралельна. Лексико-синтаксичними показниками цілісного та зв'язного тексту є засоби номінації, повтори, предикатні синтагми, порядок слів у реченні.

Ключові слова: текст, когезія, когерентність, цілісність, зв'язність, повтори, порядок слів.

Abstract

Mokra O.M. Markers of cohesion and coherence of discourse (on the material of the French language).

A speech is not a simple series of statements placed one beside other. If you look at any written text or any transcript of the oral to meet all kinds of expressions indicating that a particular segment must be connected in a particular way to this or that. The occurrence of these relational brands no doubt contributes to giving the about some cohesion or continuity. Linguistic analysis is to describe essential mission of those marks. When the speech phenomena is approached from this perspective a of the first difficulties encountered is to make an inventory reasoned and comprehensive cohesion of the different brands of systems available in the French language. Coherence means the connection of ideas at the idea level, and cohesion means the connection of ideas at the sentence level. The structural connections are essentially within the syntactic device. Syntactic structures are the support of the organization in every sentence. Indeed, the distribution of information is based on the possibilities of making or not match the thematic structure. The syntax has a set of resources that allow some play in the presentation of information: syntactic constructions that move elements (inversions, passive, emphases, etc.), which mark a theme, which enshrine secondary information or sometimes main information.. The syntax is a powerful factor of integration of verbal data based on relationships between terms belonging to grammatical categories determined and likely to be in predetermined positions. Among the markers of cohesive particular include: the connectors which indicate functional relationships between propositional contents and / or illocutionary acts which are their associated (type of relationships: justification, opposition, consecution, etc.) ; different forms of anaphora which ensure solidarity referential (coreference, associativity, etc.) between certain components of discourse and which give rise to the reference channel ; the introductory expressions of speech frames which delimit fields or frames (temporal, spatial, modal, etc.) extending sometimes on large sequences ; the configurational brands (paragraphs metadiscursive organizers) delimiting within the textual continuum sets presented by the speaker to constitute one or more units next to some dispositional criterion. The different brands mentioned above systems are certainly not the which only contribute to cohesion. They are simply some of the discourse organization plans. These plans can be considered separately, but especially their distinction allows to study their interactions.

Coherence may be treated as a semantic property of discourses, based on the interpretation each individual sentence relative to the interpretation of other sentences. Coherence between sentences is based not only on the sequential relation between expressed and

interpolated propositions, but also on the topic of discourse of a particular passage. Cohesion does not lead to coherence, but coherence does not suffice to make a text coherent while there must be some additional linguistic property (like cohesion) that makes a text coherent. The two levels of coherence include micro-coherence, which is the linear or sequential relations between propositions, and the macrocoherence, the global or overall coherence of a discourse in terms of hierarchical topic progression.

The development of coherent texts do not just happen, you know. However, it is one of major issues of education, and all aware of recent work on the language of the text, either in the field or in the typologies of work on the informational structure of the text, seems to contribute to an improvement.

Key words: text, cohesion, coherence, anaphors, word order.